Carina Andersson, Charlotte Lindgren, Catherine Renaud

Vilken röra i kökssoffan!

Att översätta barnböcker: ett svenskt-franskt perspektiv

Artikeln belyser översättningen av barnböcker mellan Sverige och Frankrike under åren 1985-2005. Vilka böcker översätts? Hur sker urvalet? Vilka språkliga normer styr översättningen? Hur hanteras samspelet mellan text och bild?

Översättning av barnböcker utgör ett språk- och kulturmöte som speglar intressanta skillnader i synen på barnlitteratur och barnläsning. Just barnböcker ställer dessutom översättaren inför särskilda svårigheter. Det är därför relevant att studera barnboksöversättningar både som uttryck för kulturella olikheter och barnbokens/bilderbokens form vilken ställer översättarens kreativitet på prov. Artikeln belyser översättningen av barnböcker mellan svenska och franska under den senaste tjugoårsperioden.¹ Vilka böcker översätts? Hur sker urvalet? Vilka språkliga normer styr översättningen? Hur hanteras samspelet mellan text och bild? Vilken roll spelar översättningarna för den inhemska litteraturen – introducerar den nya stildrag och motiv eller anpassas den till sin nya omgivning? En utblick görs också mot den samtida franska barnboksproduktionen för att belysa översättningarnas nya litterära kontext. Eftersom översättningen från svenska till franska förefaller vara mer betydande än den i motsatt riktning läggs däremot störst vikt härvid.

Översättning och norm

Flera faktorer talar för att barnböcker i översättningssammanhang utgör en särskild kategori. Översättning av barnböcker styrs

av specifika normer med avseende på såväl socioekonomiska som språkliga och litterära faktorer, och barnboksöversättaren konfronteras med specifika problem. Det är inte ovanligt att översättningens förlaga eller översättarens namn utelämnas, vilket antyder låg status både vad gäller översättningsformen och översättarens yrkesstatus, även om den senare troligen förbättrats i och med den generella statushöjning av översättaryrket som skett på senare tid. Man kan också konstatera att barnböcker generellt sett inte är lika "trogna" originalen som vuxenlitteratur brukar vara (Klingberg 2004, Nikolajeva 2004, Oittinen 2000). Strävan att anpassa texten till språkliga och kulturella normer i målkulturen är således ofta starkare än viljan att i största möjliga mån uttrycka originalets stil och intentioner. Med Tourys (1995) termer kan man tala om att barnboksöversättningar främst styrs av "acceptansnormen". Texten och/eller bilden kan anpassas med avseende på åtminstone tre faktorer: språkliga och stilistiska konventioner; normer för gestaltning av barn och vuxna i barnböcker; normer för moraliserande eller pedagogiskt tilltal i barnböcker. Faktorer som komplicerar översättningsarbetet och tvingar fram vissa val, särskilt i översättningen av bilderböcker, är bl.a. samspelet mellan text och bild samt

den dubbla målgruppen barn och vuxna.

För att beskriva graden av målkulturell anpassning är det vanligt att skilja mellan översättningar och adaptationer. Med adaptation avses vanligen en målspråksversion som har genomgått stora förändringar i förhållande till originalet, inte bara med avseende på formen men också vad gäller innehållet. Ett specialfall är kulturell adaptation som innebär att miljöer och kulturspecifika referenser inte översätts utan byts ut mot närmaste motsvarighet inom målkulturen (Klingberg 1986). Om måltexten endast är löst baserad på källtexten, talar man om omskrivning. I realiteten finns det dock ingen konsekvens i huruvida förlagen väljer benämningen "översättning" eller "adaptation". En text som kallas "adaptation" kan vara mycket trogen källtexten och en "översättning" kan göra betydande avvikelser i förhållande till originalet. "Adaptation" kan också vara ett kodord för att översättningen gjorts via ett tredje ej namngivet språk, vanligen engelskan. Beteckningen "fransk/svensk text" innebär troligen också att man inte utgått från originalet och avser eventuellt omskrivningar. Artikeln använder en vid definition av begreppet översättning – text med förlaga skriven på annat språk – som inte inbegriper något krav på grad av trohet till källtext respektive målkulturella normer, och möjliggör en deskriptiv analys av spänningsförhållandet mellan dessa samt av specifika översättningssvårigheter (jfr Toury 1995: 33f, Chesterman 1997: 59).

Förvånande få översättningar från franska till svenska

Den samtida barnlitteraturen i Sverige och Frankrike kännetecknas till viss del av likartade trender. Inte minst är influenserna från den engelska litteraturen markant.² Flera franska författare surfar på Harry Potter-vågen och når framgång med äventyrs-

och fantasyromaner. Precis som i vuxenlitteraturen har deckarserier sedan 1980-talet en framträdande plats i den franska barnlitteraturen (Ballanger 2003) och de historiska gåtorna är särskilt populära. Man kan även nämna nyutgåvor och reviderade utgåvor av äventyrs- och deckarklassiker. Sedan slutet av 1980-talet har också en ny typ av roman, en s.k. "tonårsspegel", utvecklats och blivit omtyckt i Frankrike. Tonårsspegeln reflekterar trender, använder ungdomsspråk, och gestaltar problem som ungdomar idag brottas med. Den motsvarar i Sverige den realistiska romanen, men riktar sig till en något äldre läsekrets och har ofta lyckliga slut.

Bilderboksproduktionen har under senare tid utvecklats både vad gäller form och innehåll och framstår faktiskt idag som en konstnärlig frizon. Bilden ges ökad betydelse i förhållande till texten. Man hittar på nya sätt att fördela text och bild och man laborerar med olika format, vilket visar på en ökad medvetenhet om betydelsen av sidans layout. Det finns dessutom en enorm variation vad gäller tekniker och material (Van der Linden, 2006). Nya allvarliga motiv som död, sjukdom och utanförskap dyker också upp liksom teman kopplade till nya sociala verkligheter som kan ge upphov till samhällsdebatt. På det hela taget karakteriseras den franska barnboksmarknaden av stor kvantitet, vitalitet, teman tagna från dagens vardagsliv – även om traditionen alltså har sin plats – iscensättning av originella personligheter, ifrågasättande av de vuxna och stilistisk nyskaparanda. Det är fråga om en rik litteratur, med hög litterär kvalitet och ambition där ett stort antal förlag deltar i utgivningen.³

Trots detta översätter de svenska förlagen förvånansvärt lite fransk barnlitteratur. Merparten av översättningarna från franska består av klassiker som *Babar* av Laurent de Brunhoff och *Lille Prinsen* av Antoine de

Saint-Exupéry och äventyrsförfattare som Alexandre Dumas och Jules Vernes, samt pekböcker, som inte är så svåra att översätta eftersom de innehåller få eller inga ord och ofta saknar syntax. Förlaget Rebus, som bl.a. arbetar mot belgiska förlag, har gett ut en rad pekböcker av författare som Aline de Pétigny. Vid sidan om pekböckerna står också förvånande nog diverse Disneyproduktioner för en stor del av översättningen under den aktuella perioden. Endast ett fåtal av de samtida stora bilderboks-författarna finns dock utgivna på svenska. Till undantagen hör Anne Gutman, Yves Got (mest pekböcker, serien om Bobo), Anita Engelen, Elzbieta, Emile Jadoul och Mario Ramos. Under hela perioden har endast åtta textböcker översatts. Det är vardagsberättelser av Thierry Lenain, fantasyorienterade vampyrhistorier av Eric Sanvoisin och Paul Martins fyra böcker med häx- och monsternmotiv.

Man kan fråga sig varför den nya franska litteraturen inte når de svenska läsarna. Kanske framstår de franska bilderböckerna som alltför konstnärliga i material och teknik och som liggande alltför långt från det realistiska uttryck som sedan länge dominerar i Sverige? Vad gäller textböckerna är det svårt att se någon uppenbar anledning till att de inte översatts, eftersom de troligen inte formmässigt skulle bereda den svenska läsekretsen några svårigheter. Det handlar kanske snarare om tradition och kontakter på förlagsnivå. Det kan delvis bero på att alla franska förlag inte arbetar aktivt med att sälja sina böcker utomlands. Hur som helst förefaller man i Frankrike vara mer nyfiken på och öppen för den svenska litteraturen än tvärtom.

Översättning från svenska till franska

Under den aktuella perioden har 171 moderna svenska barnböcker översatts till

Det är inte ovanligt att textbäckers omslag och illustrationer väljs bort till förmån för nya bilder vid en översättning. *Tsatsiki*, 1995. Ill. ingen uppgift.

franska för första gången. Flera faktorer kan spela roll för att en svensk bok ska bli översatt till franska. De franska förlagen besöker bokmässor och enligt de förläggare som intervjuats, väljs böcker främst ut på känsla – "kärlek vid första ögonkastet!" – snarare än av andra anledningar (utmärkelse, försäljningssiffror). I Frankrike uppskattas främst de svenska bilderböckernas realism och humor. Ett personligt intresse för svensk litteratur och personliga kontakter med översättare eller svenska förlag är också en viktig faktor. Dessutom måste boken passa in i förlagets övriga utbud. Översättarna kan spela en roll för initiering av översättningen. I Frankrike görs merparten av översättningarna av barnlitteratur från svenska av ett knappt halvdussin personer. Vissa förlag, t.ex. L'école des loisirs som

är ett förlag med hög prestige, vänder sig emellertid hellre till sina egna författare än till etablerade översättare när de ska översätta en svensk bilderbok. Man föredrar en fransk text skriven av en fransk författare, även om man då måste utgå från en engelsk version då författaren saknar kunskap i svenska språket.

Traditionellt domineras den svenska barnboksöversättningen till franska av de stora namnen inom bilderboksgenren. På senare tid har dock översättningen av bilderböcker minskat något samtidigt som de franska förlagen intresserat sig för svenska textböcker. Böcker av Annika Thor och Stefan Casta har t.ex. översatts med framgång.

Ur fransk synvinkel ingår Sverige tillsammans med t.ex. Holland i den nordeuropeiska kultursfären. Dess barnlitteratur har i Frankrike bidragit till att introducera flera motiv knutna till vardagslivets inte alltid så ljusa sidor och kännetecknas av en naturlighet i närmandet till det fysiska och det konkreta. Översättningen av *Kan du vissla Johanna* av Ulf Stark var t.ex. en av de första böckerna i Frankrike som tog upp motivet ålderdomen och döden. Översättningen av Annika Thors *Sanning eller konsekvens* var tidigt ute med att behandla mobbning och ge en problematiserad bild av vänskap mellan barn. Starks bok finns dessutom med på det franska Utbildningsdepartementets rekommendationslista sedan den startades 2002.

Målspråksanpassad översättningsnorm

Översättningar från svenska till franska förefaller i hög grad karakteriseras av målkulturell anpassning. Liksom tidigare studier visat, tycks "acceptansnormen" alltså jämt vara genomgående stark i den franska översättningskulturen. Stildrag som kan förminskas eller försvinna i och med denna anpassning är den realistiska gestaltningen

av det fysiskt konkreta och det konsekventa barnperspektiv som uttrycks via både språk, logik och imitationen av det talade språket (Rhedin 2004). Det är dock möjligt att det skett en förändring i normer sedan den ökända pippiöversättningen från 1960-talet (Heldner 1991, 2004). Den debatt som följde på översättningen av *Tsatsiki* antyder att översättningarna inte helt och hållet anpassas till målkulturen, utan kan stimulera till en intressant diskussion om vad en barnbok kan innehålla och hur detta innehåll kan gestaltas (Andersson, Lindgren, Renaud 2006). Utifrån ett stickprov bland de översättningar som gjorts under perioden 1985–2005, har vi kunnat konstatera två typer av modifikationer.

För det första handlar det om anpassning till språkliga normer. Här kan man särskilja tre tydliga tendenser: texten läggs på en mindre vardaglig och högre litterär nivå, syntaxen blir mer komplex och ordförrådet blir svårare. Den stilistiska "förfiningen" innebär paradoxalt nog en stilistisk normalisering, vilket är vanligt förekommande i översatta texter som generellt tenderar att vara mer "slätstrukna" än originaltexter. Vissa skillnader mellan språkssystemen leder automatiskt till en stilistisk höjning utan att detta nödvändigtvis är översättarens intention. Ett uttryck för vardaglig stil som inte kan förmedlas på franska är skriftspråksvarianterna *mig/mej*, *någonting/nånting*, osv. Franskan har här bara en accepterad skriftspråklig form, varför detta stildrag faller bort. Dessutom har franskan ett tempus för förfluten tid, *passé simple*, som i skriftspråk vanligen ersätter det vardagligare *passé composé*. I merparten av de studerade översättningarna översätts dåtidssverb med former av *passé simple*, vilket innebär en stilistisk modifikation i förhållande till originalet.

Ett typiskt uttryck för vardaglig stil i både svenskan och franskan är svordomar.

De talrika förekomsterna av fan och djävlar som förekommer i *Tsatsiki och Morsan* av Moni Nilsson-Brännström, har dock fallit bort i den franska översättningen. När Tsatsiki bråkar med Mårten hittar vi t.ex. "Va fan, är du inte klok, din lilla pissråtta!" eller "Nu djävlar! tjöt Mårten" som översätts med "Espèce de face de rat, t'es pas un peu malade ?" (Jäkla rättansikte, är du inte lite sjuk?) respektive "T'es mort ! hurle Martin" (Du är dödens, vrålar Martin).

Ett vanligt ingrepp som leder till att syntaxen blir mer komplex är att två eller flera meningar med hjälp av konjunktioner fogas samman till en. Detta ingrepp förefaller vara vanligast, åtminstone i översättningen av bilderböcker. I följande exempel hämtat

från *Gittan och gråvargarna* av Pija Lindenbaum har tre meningar översatts med en enda, vars delar sammanbinds med konjunktionerna *mais* (men) och *car* (ty): "Gittan får hålla Nils. En stund får hon hålla honom. Sen ska han klappa en hund." / "Mado tient la main de Nils, mais ça ne dure pas longtemps car Nils veut caresser un chien." Här har formordet *car* (ty) också en klar litterär klang.

När det gäller ordförrådet genomsyras franskan av en stark vilja att ge föremål en så specifik och exakt benämning som möjligt. Dessutom är upprepningar bannlysta. I svenskan, liksom i engelskan, är dessa normer betydligt svagare, vilket gör att översättaren kan anse det berättigat att översätta ett

III. Pija Lindenbaum i *Mes 7 papas* (1991).

ord med en mer specifik eller adekvat motsvarighet i franskan. Ett exempel är göra hål [i papper med hålslag] som i *Else-Marie och småpapporna* översatts med *perforer* (perforera) och inte *faire des trous* (göra hål): "[Eller också har dom en massa papper att ordna med, lägga i olika högar och sätta in i pärmar.] Ibland får jag vara med och göra hål." / "De temps en temps, je peux rester avec eux pour perforer les feuilles."

För det andra anpassas böckerna till normer som inte är rent språkliga utan snarare har att göra med gestaltningen av barn och relationen mellan barn och vuxna. I de stickprov som vi har gjort finner man exempel på flera tillägg som skulle kunna kallas moraliserande eller pedagogiska/pedagogiserande. De moraliserande tilläggen eller modifikationerna kan ta olika form. Ett exempel är titeln till Barbro Lindgrens bok *Nämen Benny!* som andas en helt annan ton än den franska mycket vassare *Benny, ça suffit!* (Benny, nu räcker det!). I *Castor snickrar* av Lars Klinting, gör översättaren en rad tillägg med moraliserande ton. Castor har slagit i en spik som blivit sned och han måste ta fram en tång för att dra ut den och spika i en ny. Den svenske berättaren konstaterar tämligen lakoniskt: "Castor blir tvungen att ta fram hovtången. Han drar ut den krokiga spiken. Sen slår han i en ny." Den franske berättaren är däremot mer ordrik och förklarande och tillägger att **en god snickare alltid bör behålla sitt lugn**, förklarar att Castor **försiktigt** drar ut spiken och glädjs åt att den nya spiken faktiskt slås in **rakt och fint**: "Castor sort les tenailles. Un bon menuisier doit toujours garder son calme, alors Castor arrache doucement le clou tordu. Il en enfonce un autre, bien droit, cette fois!" trots att bilden visar hur Castor nästan faller baklänges av ansträngning.

Ett annat exempel kommer från *Else-Marie och småpapporna* där översättaren

lägger till en värderande kommentar till mormoderns utseende. I originalet läser man mycket kort "Det är ungefär som igår när Sigrids mormor var här." Den franska versionen lyder: "Ils ont déjà fait cela la veille, quand la grand-mère de Sigrid était là. Elle a un grand nez immense avec des poils dedans; c'est pourtant une dame." (Hon har en enorm näsa med hår i; det är trots det en kvinna). I den andra översättningen av Sven Nordqvists *Pannkakstårtan* har översättaren lagt till adverbet *sagement* (snällt och lydigt) vid flera tillfällen, vilket delvis förändrar relationen mellan gubben och katten. En annan typ av tillägg skulle kunna kallas "pedagogiserande", eftersom de förefaller vilja göra texten mer instruktiv. Ett exempel på den här typen av tillägg kommer från *Castor odlar* av Lars Klinting. Castor funderar på vilken färg blomman ska ha som han ska plantera. I den franska översättningen frågar sig Castor däremot vilken sorts blomma han ska plantera: "En blå kanske. Eller en vit. Rosa blommor är också fina." / "Peut-être un myosotis bleu, ou un pétunia blanc... encore que les roses soient belles aussi." Exemplet visar inte bara på en komplexifiering av ordförrådet, utan antyder också en pedagogisk intention som inte finns hos berättaren i den svenska versionen.

Samverkan mellan text och bild: utmaning och räddningsplanka

Samverkan mellan text och bild är en viktig komponent i framförallt bilderböcker, men även i textböcker som ofta är illustrerade. Det är naturligtvis en särskild utmaning för översättaren att förmedla denna samverkan. Bilden kan emellertid också fungera som en räddningsplanka för översättaren. Inte minst kan bilden få uttrycka saker som är svåra att förmedla i översättningen av texten. Förläggarna spelar en viktig roll när de

väljer att köpa rättigheter till en bok. De kan t.ex. komma överens om att ändra platsen på texten i boken. Det händer ytterst sällan att de köper rättigheterna till både text och bild för en textbok. I stället låter de ofta producera nya illustrationer som passar mer eller mindre väl med textinnehållet. Det är inte heller ovanligt att den franska utgåvan har ett annat omslag än originalet, om inte annat så för att passa in i en viss bokserie. *Tsatsiki*, den franska versionen av *Tsatsiki och Morsan*, har t.ex. både eget omslag och egna illustrationer. Ulf Starks *Kan du vissla Johanna* är i stället ett exempel på där omslag och bilder behållits i den franska utgåvan. Tack och lov är det mycket ovanligt att man inte köper illustrationerna till en bilderbok. I de fall bilderna innehåller textbitar anser förlagen till 99% att man inte behöver ändra på dessa, dels för att det är komplicerat rent estetiskt och dels för att man anser att en bra bok fungerar ändå. Fortsättningsvis kommer endast bildens roll i översättning av bilderböcker att behandlas.

Kulturella referenser i bilden

Som Nikolajeva & Scott (2001) visat när det gäller översättningar mellan svenska och engelska, är det bilden som bärare av kulturella referenser som kan skapa problem i översättningen. Ett intressant exempel är Sven Nordqvists bilderbok *Pannkakstårten* och de franska översättningarna *Le Gâteau d'Auguste* (Augusts tårta, 1985) och *Le Gâteau d'anniversaire* (Födelsedagstårten, 2005). Trots en rad strykningar eftersträvar den senare översättningen trohet mot originalet – vilket det svenska bokförlaget understryker – men några exempel visar att alla översättningsproblem ännu inte är helt lösta på ett övertygande sätt. Redan titeln är problematisk: ingen i Frankrike känner till den svenska födelsedagstårten så som den

framställs på omslaget. I den svenska versionen beskrivs traditionen med att göra en födelsedagstårta till Picpus/Findus: "Varje gång katten fyllde år bakade Pettson en pannkakstårta åt honom." Den första franska översättningen följer vad som händer i illustrationen: "A chaque fois il lui prépare un gâteau spécial" (Varje gång bakar han en **speciell** tårta till honom). Den andra franska översättningen är mindre tydlig i detta avseende: "Et à chaque anniversaire, Pettson lui préparait un magnifique gâteau" (Och till varje födelsedag, bakade Pettson en **jättefin** tårta till honom).

Bilderna i Pettsonböckerna föreställer typiska svenska miljöer: t.ex. röda hus med vita knutar. Minsta detalj är betydelsefull för svenska barn. Exempel på möblemang som är okända i Frankrike (möjligtvis med undantag för IKEAfantaster) är kökssoffan. För övrigt är hela meningen "Han letade tre gånger till i hela skafferiet, i vedspisen, i garderoben och i kökssoffan, men inget mjöl hittade han", ytterst kulturspecifik. Den första franska översättningen var: "Il cherche partout, dans le garde-manger, dans le four, dans la penderie et dans le coffre" (han letar överallt, i skafferiet, i ugnen, i klädkammaren och i kistan). Det franska ordet *coffre* (kista) illustreras dock aldrig annars med en soffa i trä som man ser på bilden. I den andra franska översättningen har meningen förändrats helt och hållet för att undvika att benämna alla dessa platser: "Il continua à chercher, mais impossible de mettre la main sur cette satanée farine" (Han letade vidare, men omöjligt att hitta det förbaskade mjölet). Bilden får tala för sig själv.

I Pija Lindenbaums *Else-Marie och småpapporna* ingår också många kulturella referenser, som i den franska versionen anpassas till den franska läsarens kultur, t.ex. *en längd med vaniljkräm* köpt på *Hagavägen*

III. Anna Höglund i *Mina går sin väg* (1997).

III. Anna Höglund i *Lola s'en va* (1998).

blir *gâteau à la crème vanille* köpt på *rue Victor Hugo*. Souvenirerna som papporna tar hem i originalet kommer från *Hudiksvall, Fränsta eller Gnarp*. I den franska versionen är de från *Mont-Saint-Michel, la Tour Eiffel ou la cathédrale de Reims*. Man ersätter alltså av någon anledning en referens till okända platser med en mindre ironisk referens till välkända platser.

Text i bilderna: översättas eller ej?

Texten i bilderna i *Else-Marie och småpapporna* har genomgående översatts. De flesta av översättningarna är ordagranna, t.ex. spelet *Monopol* blir *Monopoly* eller *Lille prinsen* på omslaget av boken i bilden blir *Le Petit Prince*. Men tidningsnamnet *Dagens Industri* – en titel som finns i Sverige, översätts med *L'Industrie*, titel som inte finns i Frankrike, som *Moderna Museet* som översätts med *Musée d'art moderne*, vilket inte refererar till

ett specifikt franskt museum. Den klassiska texten på hjärtat som hänger på badrumsdörren *Här är det*, försvinner dock helt och hållet medan *FOT creme* får stå kvar som *FOT creme*. Översättningen av *Verkstad* med *Salle d'étude* (läsesal) är tveksam, i synnerhet som det i texten är fråga om att tillverka en fågelholk!

Texten som står mitt emellan text och bild, och fungerar som en sorts kommentar till bilden, har också getts tveksamma översättningar. En av de souvenirer som nämns ovan och som är illustrerad är i huvudtexten *en marmeladstång som är grön och skär från Iggesund*. Detta har översatts med *de la guimauve verte et rose* (grön och rosa marshmallow). När huvudtexten handlar om en längd med vaniljkräm, översätts adjektivet *smarrig* i den tillhörande bildtexten med *le meilleur c'est la crème* (det godaste är grädden). Kommentarererna under fotona på sista

sidan har helt och hållet skrivits om. Att *Först på stranden* blir *Sur la plage!* (på stranden) är inte så konstigt men översättningen av *Upptäcktsfärd på Kreta!* med *Mes 7 papas, un morceau de ma maman et d'un monument grec* (Mina 7 pappor, en bit av min mamma och av ett grekiskt monument) får en att höja på ögonbrynen. Översättaren ger en egen tolkning av bilden.

Samma fenomen återfinns i bilderboken *Mina går sin väg, Lola s'en va* av Anna Höglund, där berättelsen ligger på flera parallella plan. Vid en snabb jämförelse av original och översättning, märker man att den

franska texten tar märkbart mer plats. Nästan varje textdel har i den franska texten en rad mer än originalet. Typografin är på sina ställen mindre fantasifull i den franska versionen. Uppslaget *hoppade och de hoppade* blir *sautent et sautent* utan den vågiga layouten som får orden själva att hoppa.

Boken använder två berättartekniker: en huvudtext och pratbubblor. Den franska versionen har ibland svårigheter med dessa båda system. Den lista över saker som Lola tar med sig i början av andra kapitlet är ett exempel (pratbubblorna finns kursiverade):

Hon packar ner fyra smörgåsar med ost och sylt, två röda äpplen och en flaska vinbärssaft i ryggsäcken.	Quatre sandwichs au jambon et au fromage, deux pommes bien rouges, une bouteille de jus d'orange... (Fyra skink- och ostsmörgåsar. Två riktigt röda äpplen, en flaska apelsinjuice...)
"JAG TAR KARAMELLERNA OCKSÅ – ALLIHOP"	"Puisque c'est comme ça, j'emporte aussi <i>ses bonbons!</i> " ("Eftersom det är så, tar jag också med hans godis!")
Och Kåges yllefilt – för de kalla nätterna.	...et sa couverture en pilou , au cas où il ferait froid. (och hans/hennes fleecefilt, ifall det blir kallt)

Vi ser att översättaren verkar tycka att det är logiskt att översätta pratbubblan genom att använda ett pronomen *ses/sa* (som på svenska motsvaras av både *hans* eller *hennes* och *sin*) utan att förtydliga till vem pronomenet syftar. På franska uppstår alltså en otydlighet: vems är karamellerna? Vems är filten? I sista kapitlet har översättaren bytt plats på några meningar (antagligen för att få plats med texten i bubblorna), och på grund av detta passar bilderna inte riktigt till den franska texten.

Det är mycket givande att studera den meningsbärande dimension som bilderna ger – tillsammans med den ofta underskattade text som står i eller vid sidan om bilderna.

Avslutande kommentar

Under den period som studien omfattar, dvs. 1985–2005, är översättningen av barnböcker mellan svenskan och franskan sammanfattningsvis ganska ojämn. Fler moderna böcker av hög litterär kvalitet översätts från svenska

till franska än tvärtom. Översättningarna till franska karakteriseras i hög grad av anpassning till målkulturella normer beträffande stil och tonläge. Trots denna anpassning har svenska böcker kunnat bidra till att introducera nya teman och väcka viss debatt i Frankrike. De normer som styr barnboksöversättningen till franska förefaller också ha förändrats över tid, särskilt om man jämför med de tidigare studerade översättningarna av Astrid Lindgrens verk. För att bekräfta denna hypotes skulle man dock behöva ge-

nomföra en heltäckande analys av den totala korpusen för tidsperioden. En mer systematisk analys av specifika svårigheter vid översättningen mellan svenska och franska och möjliga lösningar på dessa skulle också kunna bidra till en kvalitativ förbättring av översättningarna. Studiet av barnboksöversättningarna skulle också, inte minst genom en analys av samverkan mellan text och bild, kunna främja översättningsvetenskapen och sprida ytterligare ljus över översättningens generella villkor.

Noter

¹ Artikeln presenterar delar av pilotprojektet Översättning av svensk barnlitteratur till franska 1985–2005 som författarna bedrivit vid Institutionen för moderna språk, Uppsala universitet, under januari–april 2006 och som finansierats av Riksbankens Jubileumsfond, tack vare prof. Brynja Svanes medling.

² Översatt litteratur står sedan länge för en stor del, ungefär hälften, av barnboksutgivningen i både Frankrike och Sverige (i Sverige

2005: 478 svenska förstaupplagor respektive 626 översatta böcker). Den engelskspråkiga dominansen är mycket tydlig (65% i Sverige 2005).

³ Samtidigt som de stora förlagen expanderar, så skapas det en mängd nya små förlag vilka är mycket viktiga för utgivningen av bilderböcker, som Les Editions du Rouergue, Les Editions Le Sourire qui mord som har blivit Les Editions Etre, eller Les Editions Môtus.

Bibliografiska referenser

Källtexter

Got, Y., *Didou* serie, Albin Michel Jeunesse.
Bobo serie, Rabén & Sjögren

Höglund, A., 1997: *Mina går sin väg*, Alfabeta.
Lola s'en va, 1998, Seuil Jeunesse

Klinting, L., 1995: *Castor snickrar*, Alfabeta. *Le Petit menuisier*, 1996, Albin Michel Jeunesse.

—, 1997: *Castor odlar*, Alfabeta. *Le Petit jardinier*, 1998, Albin Michel Jeunesse

Lindenbaum, P., 2000: *Gittan och gråvargarna*, Rabén & Sjögren. *Mado et les loups*, 2001, Flammarion

—, 1990: *Else-Marie och småpapporna*, Bonnier Carlsen. *Mes sept papas*, 1991, Casterman

Lindgren, B., 1998: *Nämen Benny!* Rabén & Sjögren. *Benny, ça suffit !*, 1999, L'école des loisirs

Nilsson-Brännström, 1995: *Tsatsiki och Morsan*, Natur & Kultur. *Tsatsiki*, 2004, Flammarion
Castor Poche

Nordqvist, S., 1985: *Pannkakstårtan*, Opal. *Le Gâteau d'Auguste*, 1985, Centurion Jeunesse. *Le Gâteau d'anniversaire*, 2005, Autrement Jeunesse

Stark, U., 1992: *Kan du vissla Johanna*, Bonnier Carlsen. *Tu sais siffler, Johanna?*, 1997, Casterman

Thor, A., 1997: *Sanning eller konsekvens*, Bonnier Carlsen. *Le Jeu de la vérité*, 1999, Casterman

Citerade verk

Andersson, C., Lindgren, C., Renaud, C., 2006: "Morsan och Farbror Nils: om översättningen av två barnböcker till franska." Publiceras inför Humanistdagen, Uppsala universitet

Ballanger, F. (éd), 2003, *Enquête sur le roman policier pour la jeunesse*, La Joie par les livres, Paris bibliothèques

Chesterman, A., 1997: *Memes of translation: the spread of ideas in translation theory*, Benjamins, Amsterdam/Philadelphia

Heldner, C., 1991: "Pippi Långstrump i fransk tvångströja", Danell, K.-J., Persson, G., Stedje, A. (ed), *Språket som kulturspegel : Umeåforskare berättar*, Almqvist & Wiksell International, Umeå, s.63-74

—, 2004: "Hur Pippi Långstrump slapp ur sin franska tvångströja." *Barnboken* 2004 (27):1

Klingberg, G. 1986: *Children's fiction in the hands of the translators*, *Studia psychologica et paedagogica*, Lund

—, 2004: "Trohet och otrohet" *Barnboken*, 2004 (27): 2, s. 10-13

Nikolajeva, M., Scott, C., 2001: *How picturebooks work*, Garland Publishing, New York

Nikolajeva, M., 2004: "Till otrohetens försvar" *Barnboken*, 2004 (27):1, s. 23-32

Oittinen, R., 2000: *Translating for children*, Garland, New York

Rhedin, U., 2004: *Bilderbokens hemligheter*, Alfa-betaAnamma, Stockholm

Toury, G., 1995: *Descriptive translation studies – and beyond*, Benjamins, Amsterdam/Philadelphia

Van der Linden, S., 2006: *Lire l'album*, L'Atelier du Poisson Soluble, Le Puy-en-Velay

Övriga källor

Intervju med Françoise Ballanger och Lucile Trunel (La joie par les livres), Jérôme Lambert (L'école des loisirs), Cécile Téroanne (Hachette Jeunesse Roman, Livre de Poche Jeunesse), Brigitte Ventrillon (Casterman jeunesse). Kontakter via mejl med Evelyne Guyot (Albin Michel), Marie Helleday Ekwurtzel (Rebus), Soazig Le Bail (Editions Thierry Magnier), Bénédicte Roux (Flammarion, Père Castor). Vi framför ett stort tack till alla dessa personer som haft vänligheten att ta sig tid att svara på våra frågor.